

УДК 35.072.22

З. В. Гбур,  
к. н. держ. упр., докторант,  
Національна академія державного управління при Президенті України м. Київ, Україна

# ФАКТОРИ ВПЛИВУ КОРУПЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Z. Hbur,  
PhD (public administration science),  
doctoral student, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

## FACTORS OF INFLUENCE OF ECONOMIC SECURITY CORRUPTION AND WAYS FOR THEIR SOLUTION

*У статті виокремлено фактори впливу корупції на економічну безпеку та запропоновано шляхи їх вирішення. Проаналізовано сутність корупції та виявлено основні особливості небезпеки корупції як суспільного явища. З'ясовано, що корупція формує ряд чинників, що перешкоджають розвитку України і, насамперед, шкодить економічній безпеці, міжнародним зв'язкам, особливо з європейськими країнами. Виокремлено основні причини виникнення корупції та з'ясовано основні морально-психологічні моменти. Здійснено аналіз основних факторів виникнення корупції та їх впливу на економічну безпеку. Наведено класифікацію заходів із запобігання та протидії корупції в Україні. Встановлено, що значну кількість заходів щодо подолання корупції в Україні об'єднує у своєму складі організаційно-управлінський та правовий напрями.*

*The article outlines the factors of the impact of corruption on economic security and proposes ways of their solution. The essence of corruption is analyzed and the main features of the danger of corruption as a social phenomenon are revealed. It is revealed that corruption forms a number of factors that hinder the development of Ukraine and, above all, undermine economic security, international relations, especially with European countries. The main reasons for the emergence of corruption are highlighted and the main moral and psychological moments are clarified. The analysis of the main factors of corruption and its impact on economic security has been analyzed. The classification of measures to prevent and counteract corruption in Ukraine is given. It has been established that a significant number of measures to overcome corruption in Ukraine combines organizational, managerial and legal directions.*

*Ключові слова: економічна безпека, корупція, публічна служба, ризики, суспільство.  
Key words: economic security, corruption, public service, risks, society.*

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні в Україні питання попередження, виникнення і протидії корупції залишаються одними з найактуальніших та таких, що потребують постійної

уваги, оскільки дане явище чинить реальну загрозу національній та економічній безпеці, особливо в світлі останніх подій. Саме корупція є каменем спотикання на шляху до реалізації численних реформ, які відбуваються в нашому суспільстві і ведуть нашу державу до європейського співтовариства. Дієва боротьба з цим явищем як ніколи потрібна сьогодні. Тому необхідно

з'ясувати фактори впливу корупції на економічну безпеку та шляхи їх вирішення, чому і буде присвячена наша стаття.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЦЬОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Питанням дослідження впливу корупції на економічну безпеку приділяли свої праці такі провідні науковці, як Божок Г.Д. [1], Ільєнок Т.В. [2], Карпінський І.Ю. [3], Молдован Е.С. [4], Полтерович В.М. [5], Радіца О.А. [7] та інші. Проте, на сьогодні актуальним є дослідження факторів впливу корупції на економічну безпеку та шляхів їх вирішення, що зумовило вибір теми нашого дослідження.

## ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Головною метою наукової статті є виокремити фактори впливу корупції на економічну безпеку та запропонувати шляхи їх вирішення.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Корупція як форма соціальної взаємодії є складним, багатофункціональним явищем, що має свою природу, динаміку, структуру і масштаби. Корупція — це універсальний соціальний феномен, коріння якого сягає в далеку історію. Корупція не асоційована з певним типом політичної свідомості; вона має місце як при репресивних тоталітарних, так і при ліберальних демократичних режимах, а також у політичних системах, керованих аристократичною елітою. Розвиткові України як демократичної держави з високорозвиненою ефективною економікою загрожує поширення корупції, хабарництва та відповідно погіршення функціонування системи державної служби. Це спричиняє загрозу економічній безпеці України, погіршує становище держави на міжнародній арені [7, с. 136].

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року № 1700-УІІ, корупція — це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [6].

Як зазначає Божок Г.Д., корупція стала однією з головних загроз для розвитку багатьох країн, оскільки її вплив заважає нормальному функціонуванню інститутів держави, поширюючись як на загально-соціальне, так і

на правове поле життєдіяльності суспільства. Не викликає сумніву і той факт, що корупція становить серйозну перешкоду на шляху України, оскільки є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави [1].

Дійсно, до питань боротьби з корупцією останнім часом в нашій державі звертаються не тільки силові структури та державні органи, а й громадські діячі, науковці та світова спільнота.

Як зазначає Ільєнок Т.В., небезпека корупції як суспільного явища полягає в тому, що вона [2]:

- підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством та функціонуванню державного апарату;

- суттєво обмежує конституційні права і свободи людини;

- порушує принцип верховенства права;

- призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, перешкоджає розвитку ринкових відносин, передусім середнього і малого підприємництва, а також надходження іноземних інвестицій;

- грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур правового сектора;

- надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їхнім інтересам;

- сприяє криміналізації та тінізації економіки, а також легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом;

- живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування;

- порушує принцип соціальної справедливості, невідворотності покарання;

- нищить духовні, моральні та суспільні цінності;

- ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою, унеможлиблює надання іноземної допомоги.

Отже, дійсно корупція формує ряд чинників, що перешкоджають розвитку України і, насамперед, шкодить економічній безпеці, міжнародним зв'язкам, особливо з європейськими країнами. Крім того, вона чинить загрозу правам та свободам українських громадян та верховенству права.

Отже, з'ясуємо причини та передумови поширення корупції в Україні, а також фактори її впливу на економічну безпеку країни.

Виокремимо такі основні причини виникнення корупції:

- політичні, які виявляються в браку ціленаправленого формування державницької ідеї та високих моральних якостей, уповільненні розвитку системи українського публічного управління;

- економічні, які полягають у відсутності прозорих економічних процесів (приватизація, продажі, ліцензування, дозволи, ліміти, угоди тощо);

- правові, що виявляються у неповному визначенні сутності суб'єктів корупційних діянь, формальному декларуванні доходів;

**Таблиця 1. Фактори виникнення корупції та їх вплив на економічну безпеку**

№ з/п	Група факторів	Фактори
1	Інституційні	Фундаментальні
	Правові	Неефективність економічних інститутів та економічної політики; недосконалість системи прийняття політичних рішень; нерозвиненість конкуренції; надмірне державне втручання в економіку; монополізація окремих секторів економіки; контроль держави над ресурсною базою; низький рівень розвитку громадського суспільства; неефективність судової системи
2	Організаційно-економічні	Недосконалість нормативно-законодавчої влади; часта зміна економічного законодавства; невиконання норм міжнародного права; неадекватні заходи покарання за корупційну діяльність; можливість впливу на прийняття судових рішень; наявність норм, що дозволяють суб'єктивне трактування нормативних актів
3	Інформаційні	Слабкість системи контролю за розподілом державних ресурсів, труднощі управління територією, громіздкий службовий апарат; відносно низька заробітна плата; дискримінація у доступі до інфраструктури; жорсткий торговельний протекціонізм; інші форми дискримінації
4	Соціальні	Непрозорість державного механізму; інформаційна асиметрія; відсутність реальної свободи слова та преси; наявність офшорних зон; недостатність дослідження у сфері передумов та наслідків корупції
5	Культурно-історичні	«Кланові» структури; традиції nepotizmu; експлуатація «дружніх зв'язків»; традиція вручення подарунків – хабарів; низький рівень освіти
		Система норм службової поведінки, що склалась історично; масова культура, що формує лояльне ставлення до корупції; особливості історичного розвитку; моральна деградація

Джерело: складено автором на основі [7, с. 140].

- організаційні, які полягають у можливості працевлаштування в органах влади осіб з бізнесових, чи кримінальних кіл;
  - соціально-психологічні, які означають лояльне ставлення до фактів корупції, а також моральна деформація, корисливість, бідність, низькі заробітні плати державних службовців.
- За твердженням Карпінського І. Ю., поширення корупції в Україні пов'язано такими основними морально-психологічними моментами [3]:

- втрата моральних засад свого колишнього статусу у членів суспільства, низька оцінка своєї ролі у регулюванні суспільних відносин, девальвація моральних цінностей, деморалізація суспільства;
- соціально-економічна і політична нестабільність суспільства породжує у громадян, у тому числі й у державних службовців, дух невизначеності і невпевненості у завтрашньому дні (синдром тимчасовості);
- послаблення імунітету суспільства до корупції та антикорупційної мотивації суспільства;

**Таблиця 2. Класифікація заходів із запобігання та протидії корупції в Україні**

№	Класифікаційний напрям	Заходи
1	Адаптаційний	Приведення структури державної служби України у відповідність з рекомендаціями та стандартами країн-членів ЄС
2	Забезпечення прозорості та гласності	Забезпечення прозорості прийняття рішень за допомогою конкурсів, тендерів. Створення прозорої системи найму та просування по службі державних службовців. Визначення переліку інформації, яку органи державної влади зобов'язані зробити доступною з метою розвитку громадянського суспільства та формування цивілізованого підприємницького середовища. Розробка та впровадження диверсифікованої системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Мінімізація контактів чиновників з громадянами за допомогою використання мережі Інтернет
3	Каральний	Створення системи ефективної протидії корупції, за якої вчинення корупційних діянь тягне неминучу відповідальність осіб, винних у їх вчиненні, з настанням негативних соціальних та службових наслідків (втрати пенсійного забезпечення, обмеження кар'єрного зростання, зайняття політичною діяльністю)
4	Організаційно-управлінський	Зменшення кількості «хабаромістких» функцій державної служби. Чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень. Оптимізація чисельності державних структур з метою уникнення паралелізму в роботі, зменшення кількості контрольних та наглядових інстанцій. Удосконалення механізмів контролю за достовірністю декларування державними службовцями своїх доходів та витрат; забезпечення реальних правових наслідків недостовірного декларування з урахуванням розміру прихованих надходжень. Формування єдиної міжвідомчої комп'ютерної інформаційної системи для обліку відомостей щодо фактів корупції та корупційних діянь з правом доступу до неї усіх правоохоронних органів та Головдержслужби. Закріплення обов'язку державного службовця звільнитися з посади в разі обрання у представницькі органи. Запровадження правового інституту ротації кадрів державної служби на окремих посадах. Усунення функціональних конфліктів у діяльності органів виконавчої влади. Використання в процесі застосування дозвільних процедур принципу «позитивного адміністративного мовчання»
5	Правовий	Уніфікація нормативно-правових актів у сфері державної служби України. Удосконалення правового механізму проведення атестації державних службовців. Розроблення та прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України, в якому слід визначити принципи раціоналізації адміністративних процедур
6	Превентивний	Запобігання соціальним передумовам корупції та усунення причин, що спричинюють вчинення корупційних діянь
7	Соціально-економічний	Створення системи суспільних відносин, за якої правомірна поведінка службовців публічної служби є соціально престижною і вигідною. Забезпечення справедливої та адекватної оплати праці державних службовців, завдяки чому можна було б уникнути негативних проявів протегування, клановості та сімейності

Джерело: складено автором на основі [4].

— невизнання значною частиною населення корупції соціальним злом, незрозуміння її суспільної небезпечності для суспільства, держави, окремої особи;

— корінні зміни світогляду, ідеологічних орієнтацій громадян нашої держави, які стосуються сфери публічної влади;

— професійною та моральною деформацією частини керівників і посадових осіб, які займають відповідальні посади, що виявляється у вчиненні або поблажливому ставленні до корупційних діянь, порушень службової етики;

— поширення корисливої спрямованості у діяльності службовців публічної сфери, їх готовність до порушення закону та норм моралі, а також зорієнтованість значної частини населення на протиправне вирішення життєвих питань.

У правовій державі корупція є одночасно і наслідком і причиною: наслідком тих процесів, які відбуваються в економіці, політиці, соціальному житті, і причиною відповідних тенденцій, наряду їх розвитку, тому корупція буде існувати, до того часу, поки є держава і публічна влада. Застосовуються різні підходи до систематизації чинників виникнення корупції. У дослідженнях В. Полтеровича відображається шість чинників виникнення корупції (див. табл. 1) [5, с. 49].

Таким чином, чинники корупції постійно взаємодіють один з одним. Доцільність виокремлення соціальних передумов корупції поруч з причинами виникнення та умовами корупційних діянь зумовлена складністю та багатосторонністю явища корупції. Варто зазначити, що корупція є результатом соціальних процесів, що мають певні закономірності. Тому лише глибинний аналіз цих процесів дозволить виробити дієві заходи боротьби з цим явищем.

Зупинимось також на заходах із запобігання та протидії корупції. Серед них вважаємо за доцільне виокремити адаптаційний, забезпечення прозорості та гласності, каральний, організаційно-управлінський, правовий, превентивний та соціально-економічний.

Як видно з таблиці 2, значну кількість заходів щодо подолання корупції в Україні об'єднує у своєму складі організаційно-управлінський та правовий напрями.

Отже, організаційно-управлінські та правові заходи складають основу боротьби з корупцією в Україні. Завдяки вдалій та ефективній реалізації цих заходів ми зможемо ефективно боротися з явищем корупції в Україні.

При цьому варто зазначити, що політика боротьби з корупцією повинна реалізовуватися на основі таких принципів:

— об'єктивності, що передбачає врахування попереднього досвіду та інформації;

— цілепокладання, яке передбачає чітке формування конкретних стратегічних цілей та мети досягнення результату;

— результативності, що передбачає спрямування повної сукупності заходів, які були внесені до стратегії боротьби з корупцією в Україні на отримання кінцевого результату, а саме подолання корупції;

— ефективності, що передбачає визначення ефективності реалізації заходів щодо боротьби з корупцією, шляхом співвідношення потрачених сил на їх реалізацію та отриманих результатів;

— пріоритетності, що передбачає включення до числа основних напрямків боротьби з корупцією важливих завдань, реалізація яких дозволить досягти бажаних результатів;

— компетентності, що означає залучення до процесу боротьби з корупцією широкого кола експертів, що володіють знаннями у сіх сферах соціально-економічного життя країни;

— спадкоємності, що передбачає залучення до процесу розробки та реалізації політики боротьби з корупцією широкого кола представників усіх зацікавлених сторін з метою забезпечення спадковості щодо реалізації розробленої політики;

— альтернативності, що передбачає розробку паралельних альтернативних планів реалізації політики боротьби з корупцією;

— прозорості, що передбачає відкритість та прозорість дій всіх суб'єктів під час реалізації політики боротьби з корупцією;

— ситуаційності, що передбачає виявлення, оцінку, врахування впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, а також сценаріїв дій, у результаті виникнення можливих варіантів розвитку залежно від їх комбінації.

Молоде громадянське суспільство в Україні, яке знаходиться в стадії активного розвитку повинне сприяти інституціям по боротьбі з корупцією і активно включатися у спільну роботу.

Також надзвичайно важливими елементами системи боротьби з корупцією в Україні мають бути:

— розробка та прийняття чіткого і зрозумілого кодексу поведінки публічного посадовця, що буде закріплювати конкретні принципи його поведінки;

— створення конкретного переліку інтересів публічних посадовців, згідно яких покласти на вчинення таких діянь відповідальність;

— включення до реєстру відомостей про майно та доходи публічних осіб інформацію про виключно всі їх інтереси, в тому числі — політичні, наукові та благодійні, які реалізуються на платній чи безоплатній основі;

— постійне проведення превентивних заходів у відповідній сфері.

Отже, ефективна політика боротьби з корупцією в Україні повинна базуватися на злагоджених діях державних органів та суспільства, що сприятиме викорененню даного явища у нашій державі та наблизить нас до демократичних цінностей та європейського співтовариства.

### ВИСНОВКИ З ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

До питань боротьби з корупцією останнім часом у нашій державі звертаються не тільки силові структури та державні органи, а й громадські діячі, науковці та світова спільнота. Корупція формує ряд чинників, що перешкоджають розвитку України і, насамперед, шкодить економічній безпеці та міжнародним зв'язкам, особливо з європейськими країнами. Крім того, вона чинить загрозу правам та свободам українських громадян та верховенству права. Серед причин виникнення корупції політичні, економічні, правові, організаційні та соціально-психологічні. Чинники корупції

постійно взаємодіють один з одним. Доцільність виокремлення соціальних передумов корупції поруч з причинами виникнення та умовами корупційних діянь зумовлена складністю та багатосторонністю явища корупції. Варто зазначити, що корупція є результатом соціальних процесів, що мають певні закономірності. Тому лише глибокий аналіз цих процесів дозволить виробити дієві заходи боротьби з цим явищем. Серед основних заходів боротьби з корупцією адаптаційний, забезпечення прозорості та гласності, каральний, організаційно-управлінський, правовий, превентивний та соціально-економічний. Значну кількість заходів щодо подолання корупції в Україні об'єднує у своєму складі організаційно-управлінський та правовий напрями. Ефективна політика боротьби з корупцією в Україні повинна базуватися на злагоджених діях державних органів та суспільства, що сприятиме викорененню даного явища у нашій державі та наблизить нас до демократичних цінностей та європейського співтовариства.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку буде напрацювання конкретних програм по захисту економіки від корупційних ризиків.

Література:

1. Божок Г.Д. Історичні витoki корупції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kds.org.ua/sites/default/files/idol-gd-historical-origins-of-corruption.pdf>

2. Ільєнок Т.В. Історико-правові витoki поняття корупції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11474/%D2>

3. Карпінський І. Ю. Соціально-психологічні фактори боротьби з корупцією в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/old\\_jrn/Soc\\_Gum/Grani/2012\\_1/17.pdf](http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2012_1/17.pdf)

4. Молдован Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010\\_2/txts/10mesmia.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf)

5. Полтерович В.М. Факторы коррупции / В.М. Полтерович // Экономика и математические методы / Учредители — Российская академия наук: Центральный экономико-математический институт и др. / Гл. ред. В.Л. Макаров. — 1998. — № 3. — С. 47—66.

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

7. Радіца О.А. Корупція як форма загрози економічній безпеці держави / О.А. Радіца // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. економічна. — 2011. — Вип. 2. — С. 136—144.

References:

1. Bozhok, H. D. (2011), "Historical sources of corruption", Available at: <http://kds.org.ua/sites/default/files/idol-gd-historical-origins-of-corruption.pdf> (Accessed 20 Oct 2017).

2. Ilienok, T.V. (2012), "Historical and legal origins of the notion of corruption", Available at: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/11474/%D2> (Accessed 20 Oct 2017).

3. Karpinskyi, I. Iu. (2012), "Socio-psychological factors of combating corruption in Ukraine", Available at: [http://www.nbu.gov.ua/old\\_jrn/Soc\\_Gum/Grani/2012\\_1/17.pdf](http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2012_1/17.pdf) (Accessed 20 Oct 2017).

4. Moldovan, E. S. (2010), "Directions of prevention and counteraction of corruption in the public service: moral and ideological aspect", Available at: [http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010\\_2/txts/10mesmia.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf) (Accessed 20 Oct 2017).

5. Polterovych, V. M. (1998), "Factors of corruption. Economics and mathematical methods", vol.3, pp.47—66.

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (Accessed 20 Oct 2017).

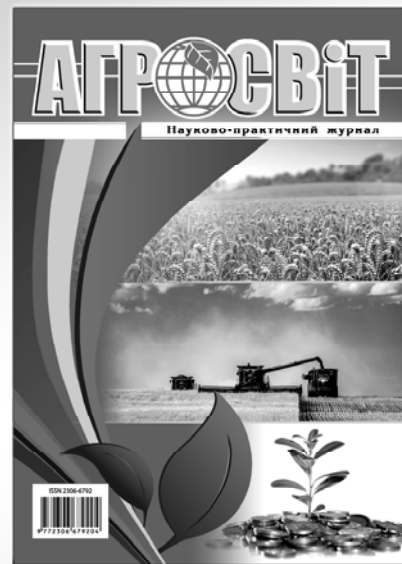
7. Raditsa, O. A. (2011), "Corruption as a form of threat to the country's economic security", Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs. series economical, vol. 2, pp. 136—144.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2017 р.

**АГРОСВІТ**

[www.agrosvit.info](http://www.agrosvit.info)

Передплатний індекс: 23847



**Виходить 24 рази на рік**

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ**